

POSTANOWIENIE

Dnia 28 stycznia 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maciej Pacuda

w sprawie z odwołania A. M.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w C.
o prawo do renty rodzinnej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 28 stycznia 2021 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 27 czerwca 2019 r., sygn. akt III AUa (...),

- 1) odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,**
- 2) przyznaje adwokat M. P. od Skarbu Państwa - Sądu
Apelacyjnego w (...) kwotę 180 (sto osiemdziesiąt) złotych
powiększoną o obowiązującą stawkę podatku od towarów i usług
tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej w postępowaniu
kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w (...) wyrokiem z dnia 27 czerwca 2019 r., wydanym na skutek apelacji wniesionej przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w C. od wyroku Sądu Okręgowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w K. z dnia 31 stycznia 2019 r., zmienił ten wyrok i oddalił odwołanie ubezpieczonej A. M. od decyzji organu rentowego z dnia 13 listopada 2017 r., którą odmówiono przyznania jej prawa do renty rodzinnej po byłym mężu J. M..

Ubezpieczona A. M. wniosła do Sądu Najwyższego skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 27 czerwca 2019 r., zaskarżając ten wyrok w całości i zarzucając mu naruszenie prawa materialnego, to jest art. 70 ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z art. 60 k.r.o.

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżąca powołała się na występujące w sprawie istotne zagadnienie prawne dotyczące wykładni art. 60 § 3 k.r.o. w związku z art. 70 ust. 3 ustawy emerytalnej w zakresie ustalenia, kiedy małżonek rozwiedziony może żądać alimentów po upływie pięcioletniego terminu od uprawomocnienia się wyroku rozwodowego oraz wskazania, czy możliwość wniesienia pozwu o alimenty jest równoznaczna z posiadaniem prawa do alimentacji, a tym samym uprawnia do wystąpienia z wnioskiem o rentę rodzinną w myśl art. 70 ust. 3 ustawy emerytalnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga jest oczywiście uzasadniona (pkt 4). Wypada również dodać, iż zgodnie z art. 398⁴ § 2 k.p.c., określającym wymogi formalne skargi kasacyjnej, skarga kasacyjna powinna zawierać wniosek o przyjęcie do rozpoznania i jego uzasadnienie. Należy zatem stwierdzić, że wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania powinien wskazywać, że zachodzi przynajmniej jedna z okoliczności wymienionych w powołanym wcześniej art. 398⁹ § 1 k.p.c., a jego uzasadnienie winno zawierać argumenty świadczące o tym, że rzeczywiście, biorąc pod uwagę sformułowane w ustawie kryteria, istnieje potrzeba rozpoznania skargi przez Sąd Najwyższy. Skarga kasacyjna nie jest bowiem (kolejnym) środkiem zaskarżenia przysługującym od każdego rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji kończącego postępowanie w sprawie, z uwagi na przeważający w jej charakterze element interesu publicznego. Służy ona kontroli prawidłowości

stosowania prawa, nie będąc instrumentem weryfikacji trafności ustaleń faktycznych stanowiących podstawę zaskarżonego orzeczenia.

Wypada też przypomnieć, że w przypadku powoływania się na występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego, w uzasadnieniu wniosku (sporządzonym odrębnie od uzasadnienia podstaw kasacyjnych) winno zostać sformułowane zagadnienie prawne oraz przedstawione argumenty prawne, które wykażą możliwość różnorodnej oceny zawartego w nim problemu. Zgodnie ze stanowiskiem jednolicie wyrażanym w judykaturze, oznacza to w praktyce, iż zagadnienie prawne musi odpowiadać określonym wymaganiom, a mianowicie: 1) być sformułowane w oparciu o okoliczności mieszczące się w stanie faktycznym sprawy wynikającym z dokonanych przez sąd ustaleń (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 kwietnia 1996 r., II UR 5/96, OSNAPiUS 1997 nr 3, poz. 39 i postanowienie z dnia 7 czerwca 2001 r., III CZP 33/01, LEX nr 52571), 2) być przedstawione w sposób ogólny i abstrakcyjny tak, by umożliwić Sądowi Najwyższemu udzielenie uniwersalnej odpowiedzi, nie sprowadzającej się do samej subsumcji i rozstrzygnięcia konkretnego sporu (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 15 października 2002 r., III CZP 66/02, LEX nr 57240; z dnia 22 października 2002 r., III CZP 64/02 LEX nr 77033 i z dnia 5 grudnia 2008 r., III CZP 119/08, LEX nr 478179), 3) pozostawać w związku z rozpoznawaną sprawą i 4) dotyczyć zagadnienia budzącego rzeczywiście istotne (a zatem poważne) wątpliwości. Istotność zagadnienia prawnego konkretyzuje się zaś w tym, że w danej sprawie występuje zagadnienie prawne mające znaczenie dla rozwoju prawa lub znaczenie precedensowe dla rozstrzygnięcia innych podobnych spraw. Twierdzenie o występowaniu istotnego zagadnienia prawnego jest uzasadnione tylko wtedy, kiedy przedstawiony problem prawny nie został jeszcze rozstrzygnięty przez Sąd Najwyższy lub kiedy istnieją rozbieżne poglądy w tym zakresie, wynikające z odmiennej wykładni przepisów konstruujących to zagadnienie (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 10 marca 2010 r., II UK 363/09, LEX nr 577467, czy też z dnia 12 marca 2010 r., II UK 400/09, LEX nr 577468). Należy natomiast podkreślić, iż nie występuje w sprawie istotne zagadnienie prawne (art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c.), podobnie jak nie istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych (art. 398⁹ § 1 pkt 2 k.p.c.), jeżeli Sąd Najwyższy zajął już stanowisko w

kwestii tego zagadnienia prawnego lub wykładni przepisów i wyraził swój pogląd we wcześniejszych orzeczeniach, a nie zachodzą żadne okoliczności uzasadniające zmianę tego poglądu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 stycznia 2003 r., I PK 230/02, OSNAPIUS – wkładka z 2003 r. nr 13, poz. 5).

Zdaniem Sądu Najwyższego, oceniany w niniejszym postępowaniu wniosek skarżącej o przyjęcie jej skargi kasacyjnej do rozpoznania nie spełnia wyżej określonych kryteriów, ponieważ przedstawiony w nim problem, nazwany przez skarżącą istotnym zagadnieniem prawnym, został już rozstrzygnięty w dotychczasowym orzecznictwie, w którym podkreśla się, że uprawnienie małżonka (rozwidzonego małżonka) w postaci prawa do świadczenia z ubezpieczenia społecznego krystalizuje się w momencie wystąpienia jednego z ryzyk ubezpieczeniowych. Śmierć małżonka otwiera przy tym stosunkową szeroką gamę świadczeń z ubezpieczenia społecznego, gdyż w grę wchodzi prawo: do renty rodzinnej, jednorazowego odszkodowania pieniężnego (w razie śmierci w związku z wypadkiem przy pracy albo choroby zawodowej), zasiłku pogrzebowego, niezrealizowanego świadczenia. Natomiast w przypadku małżonka rozwidzonego przedstawiony zakres świadczeń doznaje daleko idącego ograniczenia. Zawężenie zakresu uprawnień nie jest przypadkowe, skoro rozwód oznacza ustanie więzi rodzinnych. Uprawnienie małżonka rozwidzonego do renty rodzinnej jest obwarowane warunkiem o charakterze binarnym. Po pierwsze, osoba ta musi spełniać warunki jak wdowa (wdowiec), a po drugie, legitymować się prawem do alimentów ze strony byłego współmałżonka. Jeśli zaś na gruncie ustawy emerytalno-rentowej dekodujemy pojęcie małżonka przez pryzmat przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, to symetrycznie należałoby też dekodować kolejny termin, z istoty rzeczy wywodzący się z prawa rodzinnego, tj. „prawo do alimentów”. Na gruncie ustawy emerytalno-rentowej nie ma bowiem wskazówek (definicji, odesłań) do nadania pojęciu „prawa do alimentów” specjalnego, autonomicznego znaczenia. Z kolei na gruncie Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego obowiązek alimentacyjny zwykły (art. 60 § 1 k.r.o.) obliuguje do dostarczania środków utrzymania w zakresie odpowiadającym usprawiedliwionym potrzebom uprawnionego. Zatem na tej podstawie może żądać alimentów: a) małżonek, który nie ponosi winy rozkładu pożycia; b) którykolwiek z małżonków, jeżeli wyrok

rozwodowy zapadł bez orzekania o winie; c) którykolwiek z małżonków, jeżeli sąd orzekł rozwód z winy obojga byłych małżonków. Natomiast w art. 60 § 2 w k.r.o. jest uregulowany rozszerzony obowiązek alimentacyjny małżonka wyłącznie winnego rozkładu pożycia, którego zachowanie spowodowało rozpad więzi rodzinnych. W tym przypadku, obowiązek alimentacyjny nie został ograniczony do sytuacji pozostawania w niedostatku małżonka niewinnego. Oznacza to, że jego zakres jest szerszy niż w przypadku alimentacji zwykłej, określonej w art. 60 § 1 k.r.o. Obowiązek alimentacyjny z art. 60 k.r.o. jest przy tym ograniczony czasowo. Obowiązek dostarczania środków utrzymania małżonkowi rozwiedzionemu wygasa w razie zawarcia nowego małżeństwa. Jednakże gdy zobowiązanym jest małżonek rozwiedziony, który nie został uznany za winnego rozkładu pożycia, obowiązek ten wygasa także z upływem pięciu lat od orzeczenia rozvodu, chyba że ze względu na wyjątkowe okoliczności sąd, na żądanie uprawnionego, przedłuży wymieniony termin pięcioletni (art. 60 § 3 k.r.o.). Aby małżonka rozwiedziona mogła uzyskać prawo do renty rodzinnej, musi więc istnieć ustawowy obowiązek alimentacyjny w obrębie art. 60 k.r.o. (por. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 25 maja 2017 r., III UZP 2/17, OSNP 2018 nr 1, poz. 5 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2019 r., II UK 579/17, LEX nr 2653797).

Warunkiem przyznania prawa do renty dla małżonki rozwiedzionej jest zatem spełnienie dwóch przesłanek: po pierwsze, spełnienie warunków określonych w art. 70 ust. 1 lub 2 ustawy emerytalno-rentowej, po drugie, w dniu śmierci męża prawo do alimentów ze strony byłego małżonka, realizujące ustawowy obowiązek, ustalone wyrokiem lub ugodą sądową, a zgodnie z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 maja 2014 r., SK 61/13, Dz.U. z 2014 r., poz. 683, (uznającym, że art. 70 ust. 3 w zakresie, w jakim uprawnienie małżonki rozwiedzionej do uzyskania renty rodzinnej uzależnia od wymogu posiadania w dniu śmierci męża prawa do alimentów z jego strony, ustalonych wyłącznie wyrokiem lub ugodą sądową, jest niezgodny z art. 67 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej), również w sposób umowny (por. także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 lutego 2020 r., II UK 272/18, LEX nr 3074831 oraz postanowienie z dnia 16 czerwca 2020 r., I UK 327/19, LEX nr 3033245).

Sąd Najwyższy zauważa natomiast, że nawet pobieżna lektura pisemnych motywów zaskarżonego wyroku wyraźnie wskazuje, że Sąd drugiej instancji w pełni respektował taki kierunek wykładni art. 70 ust. 3 ustawy emerytalnej w związku z art. 60 k.r.o., przyjmując go za podstawę oceny prawnej ustalonego w sprawie stanu faktycznego, z którego jednoznacznie wynikało, że związek małżeński skarżącej i jej zmarłego męża został rozwiązany przez rozwód bez orzekania o winie na niemal 16 lat przed śmiercią byłego męża oraz że ona sama nigdy nie miała prawa do alimentów ustalonego wyrokiem lub ugodą sądową, w związku z czym prawo to ustało. Wymaga też podkreślenia, że z mocy art. 398¹³ § 2 k.p.c. ustalony przez Sądy *meriti* stan faktyczny sprawy będący podstawą zaskarżonego orzeczenia ma wiążący charakter w postępowaniu kasacyjnym. Oznacza to, że w przypadku poddania skargi kasacyjnej merytorycznemu rozpoznaniu Sąd Najwyższy musiałby uwzględnić dokonane w sprawie ustalenia faktyczne w ramach rozpatrywania podniesionych w skardze zarzutów naruszenia prawa materialnego.

Kierując się przedstawionymi motywami, Sąd Najwyższy uznał, że skarżąca nie zdołała wykazać, że zachodzi potrzeba merytorycznego rozpoznania jej skargi kasacyjnej. Dlatego, opierając się na podstawie art. 398⁹ 2 k.p.c., a w odniesieniu do kosztów nieopłaconej pomocy prawnej na podstawie art. 108 § 1 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c. oraz § 4 ust. 2 i 3, § 15 ust. 2 i § 16 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu, orzekł jak w sentencji postanowienia.